

Риженко І.М., доцент кафедри галузевого права ХДУ, к.ю.н., доцент

До питання про публічний та приватно – правовий аспекти участі територіальної громади у видобутку бурштину

У цілому важко переоцінити значення права власності на комунальному рівні, оскільки саме майно і майнові права є тим надійним підґрунтям, на якому будується добробут певної спільноти та задовольняється значне коло інтересів жителів сіл, селищ та міст, що виникають під час сумісного їх співжиття в межах одного населеного пункту. Як відмічав Ю.К.Толстой, власність відноситься до тих понять, які провокують найбільш гарячі суперечки, і що саме власність є однією з головних причин соціальних потрясінь, від яких періодично здригається весь світ [1, с.15]. Таким чином, вчення про право власності є одним з найбільших за обсягом у науці цивільного права, а тому зупинимося лише на головних концептуальних положеннях як передумові дослідження участі територіальної громади у видобутку бурштину.

Стаття 316 ЦК України визначає, що правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб. Власник володіє, користується та розпоряджається своїм майном на власний розсуд. (ч.1 ст. 319 ЦК України). Право власності є найбільш повним з речових прав і особа може бути позбавлена або обмежена у його здійсненні лише у випадках і в порядку, встановлених законом ч.2 ст. 321 ЦК України).

Згідно ст. 318 ЦК України суб'єктами права власності є Український народ та інші учасники цивільних відносин, визначені статтею 2 цього кодексу. Серед таких учасників частина 2 ст.2 ЦК України зазначає і на територіальну громаду, право власності якої, відповідно до чинного законодавства та вітчизняної правової доктрини, іменується та розглядається як комунальна власність (ст.327 ЦК України). Перелік об'єктів права власності Українського народу визначено ст. 13 Конституції України та повністю відтворені статтею 324 ЦК України. У даному переліку до таких

об'єктів права власності належать, зокрема, природні ресурси. Для реалізації своєї правосуб'єктності Український народ утворює державу з відповідними державними інститутами. Відповідно, права власника від імені Українського народу здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування, які з цивільно-правової точки зору виступають не суб'єктами права власності, а суб'єктами здійснення такого права власності [2, с.523].

Конкретний зміст, характер та спрямованість інтересів територіальної громади як самостійного учасника цивільних правовідносин, безсумнівно, повинні визначатися на підставі або, щонайменше, з урахуванням інтересів членів територіальної громади, тобто жителів того чи іншого села, селища чи міста. Таким чином, територіальна громада, як учасник цивільних правовідносин, має діяти у власних інтересах, тобто інтересах себе як окремої особи, на зразок будь-якого іншого учасника приватних правовідносин, а держава повинна створити сприятливі для цього умови.

Досягнення такої відповідності можливе двома шляхами: по-перше, розробленням та втіленням публічно-правових механізмів, що передуватимуть та (або) будуть забезпечувати здійснення повноважень власника в інтересах членів територіальної громади і по-друге, приватно-правовим, а саме - здійсненням повноважень власника на належному рівні.

У розмежуванні публічно-правових та приватно - правових аспектів існування територіальної громади міститься і відповідь на питання про легалізацію видобутку бурштину. З однієї сторони, це розкриття функцій держави по регулюванню ринку дорогоцінного каміння і, зокрема, бурштину, а з іншого розроблення загальної конструкції, що передбачає дії власника у власному інтересі, тобто реалізації територіальною громадою належних їй повноважень.

Серед публічно-правових засобів реалізації вище зазначеного завдання, в першу чергу, відзначимо, що державний вплив на видобуток бурштину повинен проявлятися в трьох напрямках: правове регулювання, контроль і

управління державною власністю. Причому, важливо зберігати баланс між державними і приватними інтересами, оскільки саме суб'єкти господарювання є основою економіки більшості країн світу та внутрішнім джерелом сталого економічного розвитку будь-якої держави. По-друге, здійснення та розподіл владної компетенції, зокрема, закріплення механізму прийняття рішення (збори жителів, референдум, рішення того чи іншого органу місцевого самоврядування), що пов'язані з визначенням юридичної долі комунального майна. По-третє, розробка законодавства, і, в першу чергу, господарського та цивільного, забезпечення правової основи ефективного функціонування ринкової економіки, процесу видобутку та розробки дорогоцінного каміння. Вивчення основних правових актів, що регулюють видобуток бурштину, дозволило зробити висновок, що назріла необхідність у вдосконаленні правового механізму регулювання ринку дорогоцінного каміння, оскільки вони фактично вже залучені в цивільний обіг. По-четверте, необхідно вирішити питання стосовно перерозподілу доходів і податків спрямованих, насамперед, на забезпечення соціальних гарантій і соціального клімату територіальної громади.

До приватно-правових шляхів легалізації видобутку бурштину слід віднести, так це те, що територіальна громада повинна слугувати задоволенню спільних інтересів жителів того чи іншого населеного пункту, та повинна забезпечити належне використання повноважень власника з володіння, користування та розпорядження комунальним майном.

Звернемо увагу на приватно-правові аспекти цієї проблеми.

Традиційно, здійснення права власності пов'язують з використанням трьох класичних повноважень: володіння, користування та розпорядження [3, с.19]. Разом з тим, у фаховій літературі набула поширення думка і про існування інших повноважень власника, що тим чи іншим чином пов'язані з реалізацією особою належного йому права власності. Це, зокрема, повноваження з управління; отримання доходу; покращання та ремонту речі тощо [4, с.56; 5, с.118-128].

Враховуючи особливості видобутку бурштину, на власника можуть бути покладені і інші повноваження: 1) забезпечення охорони навколишнього природного середовища під час видобування бурштину; 2) рекультивації порушених земель; 3) гарантування безпеки людей, їхнього життя, здоров'я та майна, що задіяні у видобуванні бурштину та мати можливість при заподіяні шкоди їхньому життю, здоров'ю та (або) майну відшкодувати шкоду .

Отже, не викликає сумнівів, що розмежування між публічним інтересом та приватним існує і, що не менш важливо, подібна диференціація повинна бути врахована при прийнятті нових законів та удосконаленні діючого законодавства шляхом внесення відповідних змін та доповнень.

Література:

1. Толстой Ю.К. К разработке теории юридического лица на современном этапе // Проблемы современного гражданского права : Сборник статей. М.: Городец, 2000. – С. 81-112.

2. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2 т. – 4-те вид., перероб. і допов. За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – Т.1. – 808 с.

3. Право власності в Україні : Навч. Посіб / Дзера О.В., Кузнецова Н.С., Підпригора О.А. та ін. / За заг.ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. –К. : Юрінком Інтер, 2000. – 816 с.

4. Лазар Я. Собственность в буржуазной правовой теории. – М. : Юрид. лит. – 1985. – 192 с.

5. Скловский К.И. Собственность в гражданском праве: Учеб.-практ. пособие. – 2-е изд. – М. : Дело – 2000. – 512 с.